

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Ministerie van
Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties**

Turfmarkt 147
Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Kenmerk
2022-0000018306

Uw kenmerk

Bijlage(n)
4

Datum 4 februari 2022
Betreft Voortgangsrapportage lood in drinkwater

Op 6 november 2019 heeft de Gezondheidsraad een advies uitgebracht over Loodinname via kraanwater¹. Het advies van de Gezondheidsraad was mede ingegeven door nieuwe wetenschappelijke inzichten over de schadelijkheid van lood. Op basis van een innameberekening en risicobeoordeling van het RIVM concludeerde de Gezondheidsraad dat de schadelijkheid voor baby's en kinderen, maar ook voor volwassenen groter is dan eerder gedacht. Daarnaast heeft de Gezondheidsraad geconstateerd dat de aandacht voor de problematiek van lood in drinkwater behoorlijk was weggezakt.

Op 2 juli 2020 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Kamer, mede namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat en de minister voor Medische Zorg en Sport, een brief over Acties lood in drinkwater² gestuurd, waarin een groot aantal acties is benoemd om de hoeveelheid lood in drinkwater te verminderen. In deze brief is aangekondigd dat per gezamenlijke brief jaarlijks aan de Kamer gerapporteerd zou worden over de ontwikkelingen en de voortgang van saneringen. Met deze brief, die ik u mede namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat en de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport toezend, wordt invulling gegeven aan die toezegging.

In de bijlage bij deze brief treft u een uitgebreidere beschrijving van de stand van zaken op de verschillende acties uit de brief van 2 juli 2020 aan. Ik licht deze hierna kort toe, inclusief vervolgacties.

Stand van zaken

Als het gaat om de huursector dan hebben zowel Aedes, IVBN, vereniging van institutionele beleggers in vastgoed, Nederland als Vastgoed Belang hun leden geïnformeerd over loden leidingen en hen gestimuleerd hun woningbestand proactief te onderzoeken en waar nodig te saneren. Dit is blijkens hun informatie door de meeste verhuurders voortvarend ter hand genomen. De Raad voor

¹ Het advies is voorzien van een reactie door de minister van Infrastructuur en Waterstaat mede namens de minister voor Medische Zorg en Sport en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Kamer gestuurd (Kamerstukken II 2019/2020, 27 625, nr. 486)

² Kamerstukken II 2019/2020, 27 625, nr. 506

Onroerende Zaken (ROZ) heeft een nieuwe modelbepaling opgesteld waardoor huurders bij aanvang van de huurovereenkomst worden geattendeerd op de mogelijke aanwezigheid van loden leidingen. De Huurcommissie heeft diverse uitspraken gedaan met forse huurverlagingen voor verhuurders die nalieten op verzoek van de huurder loden leidingen te verwijderen. Daarnaast is het Huurcommissiebeleid gewijzigd, waardoor een huurder niet meer met een watermeting lood in het drinkwater hoeft aan te tonen als er al loden leidingen zichtbaar zijn. In de koopsector worden volgens Vereniging Eigen Huis en NVM nog steeds weinig problemen ervaren. Er komen niet veel klachten over binnen en aan loden leidingen wordt aandacht besteed in bouwkundige keuringen en bij de koopakte.

De drinkwaterbedrijven liggen op koers met het saneren van loden aansluit- en distributieleidingen. De verwachting is dat alle resterende loden aansluitleidingen per 1 juli 2022 verwijderd zijn (voor zover betrokkenen geen juridische procedures opstarten).

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft een grote inspanning verricht om loden leidingen uit het gebouwbestand te verwijderen. Gemeenten hebben in het eigen gebouwbezit volgens eigen zeggen voor het grootste deel een goed zicht op de mogelijke aanwezigheid van loden leidingen, maar deze zijn nog niet allemaal ingepland voor sanering.

Op verzoek van mijn voorganger van mei 2021 zijn gemeenten begonnen met het (persoonlijk) informeren van eigenaren en bewoners/gebruikers van panden van voor 1960 over de mogelijke aanwezigheid van loden leidingen, de risico's daarvan en het handelingsperspectief. Uit recent onderzoek van Companen waartoe mijn voorganger opdracht heeft gegeven, blijkt dat een deel van de gemeenten reeds aan het verzoek gehoor heeft gegeven. Ongeveer de helft van de gemeenten die de vragenlijst hebben ingevuld heeft eigenaren en bewoners/gebruikers geïnformeerd. In de helft van die gevallen zijn partijen actief geïnformeerd, zoals met het verzoek is beoogd.

Het kabinet zal er bij gemeenten op blijven aandringen dit alsnog te doen, voor zover nog niet gedaan, en de GGD'en en de VNG vragen hen daarbij te blijven ondersteunen. Daarnaast zal ik gemeenten nog wijzen op de mogelijkheden die het Kadaster biedt voor het achterhalen van adressen van bewoners/gebruikers en eigenaren van panden van voor 1960. Ook zal ik de drinkwaterbedrijven vragen welke mogelijkheden zij zien in aanvulling op de informatievoorziening door gemeenten hun klanten actief te informeren over de problematiek van lood in drinkwater, zowel bij bestaande bouw als nieuwbouw.

Op grond van de herziene Drinkwaterrichtlijn kunnen lidstaten zogeheten 'prioritaire gebouwen en terreinen' aanwijzen als het gaat om lood in drinkwater. In Nederland worden kindlocaties (basisscholen, speciale scholen voor basisonderwijs, kinderdagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang) als zodanig aangemerkt. Uit de inventarisatie die is uitgevoerd door Companen blijkt dat gemeenten die gereageerd hebben, afgezien van kindlocaties in

gebouwen in eigen bezit, nog geen goed zicht hebben op de situatie bij kindlocaties.

In de brief van 2 juli 2020 was aangegeven dat de overheid zal stimuleren dat lood onderdeel gaat uitmaken van de reguliere inspecties van kindlocaties door de GGD'en. De afgelopen periode hebben vertegenwoordigers van het ministerie van VWS en de Inspectie voor het Onderwijs, VNG, GGD GHOR Nederland en de Inspectie Leefomgeving en Transport dan ook overlegd over de mogelijkheid om het bestaande toezicht in te zetten om de vervanging van eventuele loden leidingen in kindlocaties te bespoedigen. Dit is lastiger gebleken dan eerder gedacht, vanwege een beperkte aansluiting op de huidige toezichtactiviteiten, beperkte aansluiting bij de huidige wet- en regelgeving en het feit dat het toezicht van de GGD en de Inspectie voor het Onderwijs zich niet richt op de eigenaren van de panden. Het kabinet overlegt het komende jaar verder met deze en andere partijen over de beste werkwijze om te bevorderen dat eventuele loden leidingen op kindlocaties zo snel mogelijk worden vervangen.

Het percentage van de metingen die worden uitgevoerd op grond van het wettelijk meetprogramma van de drinkwaterbedrijven waarbij een waarde hoger dan 10 microgram/L is vastgesteld, is al sinds 2015 min of meer constant rond de 1%. Het meetprogramma voor lood wordt in overleg van I&W met de drinkwaterbedrijven met ingang van 2022 geharmoniseerd met als basis een volledig willekeurige (aselecte) steekproef. Op deze manier wordt een betere basis voor langjarige monitoring gecreëerd.

Tot slot wordt naar een in de praktijk goed bruikbare meetmethode voor de gemiddelde inname nog gezocht. Het RIVM zal hiertoe in 2022 een onderzoek uitvoeren. In de tussentijd kan de door RIVM beschreven stagnatiemethode gehanteerd worden. Ook de Huurcommissie accepteert deze methode voor de bewijsvoering bij geschillen.

Verbod

In de brief van 2 juli 2020 heeft mijn voorganger toegezegd dat u middels deze jaarlijkse rapportage over de voortgang van de maatregelen wordt geïnformeerd en dat, indien uit de rapportage mocht blijken dat men onvoldoende uit de voeten kan met het instrumentarium, bezien zou worden of het zinvol is om alsnog een verbod op loden leidingen voor alle woningeigenaren in te stellen. Tijdens het tweeminutendebat van 20 mei jl. hebben de leden Nijboer, Beckerman en Bromet een motie³ ingediend die de regering verzoekt een verbod in te stellen op loden leidingen en een saneringsverplichting op te leggen. In afwachting van de resultaten van voorliggende voortgangsrapportage is deze motie aangehouden.

Het is een overheidstaak om de meest kwetsbare groepen in onze samenleving te beschermen. Dat geldt ook voor de aanwezigheid van lood in drinkwater. De afgelopen periode zijn zoals hierboven aangegeven veel inspanningen gepleegd om de noodzaak tot het saneren van loden leidingen onder de aandacht te

³ Kamerstukken II 2020/2021, 27 625, nr. 534

brengen, en worden er steeds meer loden leidingen gesaneerd. Ook worden diverse acties nog uitgevoerd, zoals eveneens hierboven vermeld.

Voor kindlocaties en huurders ziet het kabinet niettemin ter versterking van de ingezette aanpak en als stok achter de deur, een belangrijke toegevoegde waarde in het invoeren van een verbod op loden leidingen.

Voor de kindlocaties geven de betrokken partijen bij het toezicht op kindlocaties immers aan dat er bij de invulling van het toezicht behoefte is aan een manier om gebouweigenaren van kindlocaties zo nodig te dwingen loden leidingen te verwijderen. Daarom zal ik in het Besluit bouwwerken leefomgeving een verbod op loden leidingen voor kindlocaties opnemen. Loden leidingen worden verboden, tenzij de loodwaarde aan het tappunt lager is dan 5 microgram/L.

Ook gemeenten geven aan dat een publiekrechtelijk verbod op loden leidingen kan helpen om verhuurders te dwingen hun loden leidingen te saneren. Dit is niet alleen van belang voor gemeenten die een actief beleid voeren om loden leidingen in 'hun' gemeenten te saneren, maar geeft ook huurders de mogelijkheid om bij het aantreffen van loden leidingen of bij een te hoge loodwaarde, en wanneer de verhuurder onverhoopt nalaat de loden leidingen te saneren, zich niet alleen tot Huurcommissie en rechter, maar ook tot de gemeente te wenden. Ik ben dan ook voornemens om ook voor huurwoningen een verbod op loden leidingen in het Besluit bouwwerken leefomgeving op te nemen. Gemeenten kunnen dan ook via de publiekrechtelijke weg loden leidingen en te hoge loodwaarden in huurwoningen aanpakken.

Ik kies niet voor een generiek verbod op loden leidingen in bestaande bouw. Eigenaren/bewoners worden goed geïnformeerd over de risico's, nadrukkelijk ook op het moment van aankoop, maar hebben uiteindelijk een eigen verantwoordelijkheid of en wanneer ze eventueel nog aanwezige loden leidingen willen laten verwijderen en hoe zij in schoon drinkwater willen voorzien.

De komende periode zal ik met alle betrokkenen het verbod op loden leidingen voor genoemde doelgroepen nader uitwerken. Een verbod alleen is niet zaligmakend: van een nog groter belang is het dat alle partijen de komende jaren doorgaan met, en extra energie steken in, een vrijwillige sanering. Het kabinet rekent erop dat alle partijen hierin hun verantwoordelijkheid zullen nemen.

De minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening,

Hugo de Jonge

Bijlage
Stand van zaken acties lood in drinkwater

Inhoudsopgave

1. Communicatie
2. Stand van zaken gebouwcategorieën, incl. nieuwe ontwikkelingen
 - a. Algemeen
 - b. Kindlocaties/prioritaire locaties
 - c. Koop
 - d. Huur
 - e. Overheidsgebouwen
 - f. Loden distributie- en aansluitleidingen van drinkwaterbedrijven
3. Meetmethode
4. Nieuwe leidingen/materialen/producten

1. Communicatie

Uniforme communicatieboodschap

Zoals ik u gemeld heb in de Kamerbrief van 2 juli 2020 is er onder coördinatie van het ministerie van VWS een gemeenschappelijke communicatieboodschap geformuleerd met allerlei partijen die een rol hebben in de voorlichting van consumenten en bedrijven. Op die manier verwachten we eigenaren en bewoners goed te kunnen informeren over de risico's van lood in drinkwater en over hun handelingsperspectief. Deze gemeenschappelijke communicatieboodschap is het afgelopen jaar aangepast om het doorspoeladvies van leidingen en kranen in nieuwbouwhuizen te verbeteren. Als gevolg van uitloging van messing kunnen nieuwe leidingen en kranen tijdelijk lood afgeven.

Techniek Nederland heeft installateurs informatie gegeven over uitloging van lood in messing in nieuwe installaties en bij nieuwe mengkranen. Voor nieuwbouwwoningen is een flyer met doorspoeladvies beschikbaar. Ook is informatie gegeven over hoe om te gaan met loden waterleidingen. Dit is op een openbare internetpagina van Techniek Nederland terug te vinden⁴. De communicatieboodschap zal de komende jaren steeds aan de laatste inzichten worden aangepast.

Het RIVM heeft ook een nieuwe tekst over lood in drinkwater opgenomen in de folder Zwanger!. Verloskundigen, gynaecologen en huisartsen gebruiken deze folder om zwangeren te informeren over het verloop van en gezondheidsrisico's tijdens een zwangerschap.

Informeren eigenaren en bewoners

In de brief van 2 juli 2020 is toegezegd dat eigenaren en bewoners van panden van voor 1960 zouden worden geïnformeerd over de gezondheidsrisico's van lood in kraanwater en het bijbehorende handelingsperspectief. De GGD'en zouden hierbij betrokken worden.

De gemeente Amsterdam en onder meer Den Haag en Utrecht, hebben bewoners of gebruikers van panden van voor 1960 een brief gestuurd om hen te informeren over de mogelijke resterende aanwezigheid van loden leidingen. Dit is een effectieve aanpak gebleken. Dergelijke brieven blijken goed te worden gelezen.

Bij brief van 4 mei 2021 heeft mijn voorganger de colleges van BenW van alle gemeenten in Nederland gevraagd dit voorbeeld te volgen en eigenaren en bewoners van woningen en panden van voor 1960 een dergelijke brief te sturen. GGD'en konden gemeenten daarbij ondersteunen. In die brief is gemeenten ook nogmaals gevraagd om het eigen gebouwbezit te controleren en te saneren, en om in aansluiting op de herziene Drinkwaterrichtlijn extra aandacht te besteden aan 'prioritaire locaties' i.c. kindlocaties, ook als die niet in gemeentelijk bezit zijn.

⁴<https://www.technieknederland.nl/techniek-en-markt/sanitairtechniek/lood-in-drinkwater>

Op www.rijksoverheid.nl⁵ is ten behoeve van de verzending van die brieven informatie beschikbaar gesteld, waarbij dankbaar gebruik is gemaakt van de ervaringen en middelen die zijn ingezet door de gemeente en de GGD Amsterdam, waaronder voorbeeldbrieven, informatie over hoe adressen uit de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) te halen zijn, een artikel voor huis-aan-huis bladen en Q&A's. Deze laatste zijn ook beschikbaar gesteld aan organisaties die mogelijk vragen van het publiek krijgen. In hun brieven konden gemeenten naar informatie op Milieu Centraal⁶ over loden leidingen verwijzen. De GGD-werkgroep lood in drinkwater heeft het eerder voor GGD-en gemaakte stappenplan omgewerkt tot een stappenplan voor gemeenten. Ook dit is via genoemde pagina op [rijksoverheid.nl](https://www.rijksoverheid.nl) en via de VNG website beschikbaar gesteld. De gemeente Amsterdam heeft aangeboden een webinar te organiseren via de VNG.

Ten behoeve van voorliggende voortgangsrapportage heeft het bureau Companen een onderzoek uitgevoerd onder gemeenten waarbij is nagegaan in hoeverre gemeenten het afgelopen jaar invulling hebben gegeven aan aanpak van loden leidingen en aan hetgeen hen in de brief van 4 mei 2021 is gevraagd. De rapportage van Companen is bij deze voortgangsrapportage gevoegd⁷. Hieruit blijkt dat ruim de helft van de gemeenten die hebben gereageerd eigenaar-bewoners, huurders van huurwoningen, woningcorporaties, verhuurders van particuliere huurwoningen en eigenaren van bedrijfspanden met een publieke functie heeft geïnformeerd over het belang van het aanpakken van loden (drink)waterleidingen. Wanneer deze partijen zijn geïnformeerd is dat in ongeveer de helft van de gevallen op een actieve manier, waaronder per brief, gebeurd, zoals ook in het verzoek beoogd. In ongeveer 70% van de gevallen zijn deze groepen (ook) via publiekscommunicatie geïnformeerd, bijvoorbeeld via de gemeentelijke website, een campagne via social media of huis-aan-huisbladen.

Knelpunten die door gemeenten veel worden genoemd zijn tijd- en capaciteitsgebrek om de inventarisatie van panden voor 1960 te kunnen uitvoeren. Enkele gemeenten geven ook aan dat er gebrek aan expertise is en dat er bij de gemeente niemand is die de problematiek rondom loden (drink)waterleidingen als zijn/haar taakveld ziet als het gebouwen betreft die niet in het bezit van de gemeenten zijn. Diverse gemeenten vragen om een landelijke campagne. Ook zien zij graag een grotere rol van de drinkwaterbedrijven.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-binnenlandse-zaken-en-koninkrijksrelaties/nieuws/2021/05/03/samen-pakken-we-de-loden-leidingen-aan>

⁶ <http://www.milieucentraal.nl/lodenleidingen>

⁷ Zie bijgevoegde rapport van Companen, Inventarisatie aanpak loden (drink)waterleidingen, 29 november 2021

2. Stand van zaken gebouwcategorieën, incl. nieuwe ontwikkelingen

a. Algemeen

De drinkwaterbedrijven zijn op grond van de Drinkwaterwet verplicht om bij een aantal locaties loodmetingen te doen, teneinde een beeld te krijgen over het jaargemiddelde loodgehalte in hun distributiegebied. In het najaar van 2019 is door IenW aan de ILT gevraagd om de jaarlijkse rapportage over de drinkwaterkwaliteit in Nederland zo aan te passen dat inzicht in individuele metingen van lood mogelijk wordt. In de jaarrapportage van 2018 die in december 2019 aan de Kamer is gestuurd is dit reeds doorgevoerd. Deze reguliere monitoring door de drinkwaterbedrijven biedt een globaal inzicht in de verdere ontwikkeling van de aanwezigheid van lood in drinkwater. Het aantal metingen op basis van het wettelijk meetprogramma van de drinkwaterbedrijven waarbij een waarde hoger dan 10 microgram/L is vastgesteld, is gedaald van 3,8% in 2004 tot 1,16% in 2018. Sinds 2015 is het percentage min of meer constant. In 2019 was het percentage normoverschrijdingen voor de huidige drinkwaternorm van 10 microgram/L, nagenoeg gelijk aan dat van 2018. In 2020 was het percentage iets lager, maar daar kunnen volgens de ILT geen conclusies aan verbonden worden. De verschillen in de meetprogramma's tussen de bedrijven en tussen de verschillende jaren zijn daarvoor te groot⁸.

In het licht van de Kamerbrief van 2 juli 2020 is het meetprogramma voor lood in overleg met de drinkwaterbedrijven verder bekeken. Het resultaat van die afstemming is dat het programma met ingang van 2022 geharmoniseerd wordt tussen de drinkwaterbedrijven met als basis een volledig willekeurige (aselecte) steekproef. In aanvulling daarop leveren de drinkwaterbedrijven bij de individuele resultaten ook de karakteristieken van de monsterlocatie indien het om een voor lood potentieel gevoelige locatie gaat. Dit betreft drie soorten locaties:

- kindgebonden locaties (scholen, kinderdagverblijven);
- nieuwbouw;
- bestaande bouw ouder dan 1960.

In aanvulling op de wettelijke monitoring zal Vitens in 2022 eenmalig een onderzoek uitvoeren door de individuele bemonstering risico-gestuurd uit te voeren. Het gaat om ca. 750 monsters, waarbij de focus ligt op bestaande bouw ouder dan 1960.

Op deze manier wordt een basis voor langjarige monitoring gecreëerd die mogelijk op termijn statistisch verantwoord een beeld geeft of de blootstelling aan lood via drinkwater op populatieniveau afneemt.

Een andere manier om een beeld te krijgen van de activiteit ten aanzien van sanering betreft de werkzaamheden van installateurs. Techniek Nederland meldt dat installateurs in het afgelopen jaar zeker niet grootschalig opdrachten hebben gekregen en uitgevoerd om loden waterleidingen op te sporen, te verwijderen en vervangen door ander leidingmateriaal.

⁸ Zie

<https://www.ilent.nl/onderwerpen/drinkwater/documenten/jaarverslagen/2021/12/10/rapport-ilt-drinkwaterkwaliteit-2020>

Dat kan enerzijds betekenen dat het aantal resterende loden leidingen gering is, anderzijds dat de sanering achter blijft.

b. Kindlocaties/prioritaire locaties

Het kabinet heeft in de aanpak extra aandacht voor kindlocaties; locaties buiten de eigen woning waar kinderen gedurende langere tijd verblijven. De reden hiervoor is dat de risico's van lood het grootst zijn voor kinderen tot en met 7 jaar. Het kabinet richt zich daarom op loden leidingen in basisscholen, speciale scholen voor basisonderwijs, kinderdagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang.

De nieuwe Drinkwaterrichtlijn, die het kabinet uiterlijk 1 januari 2023 in de Nederlandse wetgeving moet hebben geïmplementeerd, geeft aan dat lidstaten zogeheten 'prioritaire gebouwen en terreinen' kunnen aanwijzen als het gaat om lood in drinkwater. In navolging van het advies van de Gezondheidsraad en overeenkomstig de Kamerbrief van 2 juli 2020 worden in Nederland de bovengenoemde kindlocaties als zodanig aangemerkt.

De eigenaren van de gebouwen waar kindlocaties in gevestigd zijn, zijn in de eerste plaats verantwoordelijk voor het vervangen van loden leidingen. Schoolbesturen worden geadviseerd in overleg te gaan met de gemeente om loden leidingen zo snel als mogelijk te vervangen. Het kabinet heeft de gemeenten opgeroepen om het eigen gebouwenbestand zo spoedig mogelijk loodvrij te maken als dat nog niet het geval is. Houders van kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang huren vaak locaties in bedrijfsmatig verhuurde panden en gastouderopvang wordt in woonhuizen georganiseerd. Zoals eerder beschreven zijn in mei 2021 alle gemeenten gevraagd om de eigenaren van panden die gebouwd zijn voor 1960 aan te schrijven. Het gaat daarbij ook om de eigenaren van bedrijfspanden en woonhuizen die voor kinderopvang en gastouderopvang worden gebruikt. De eigenaren van de panden waar de kindlocaties in gevestigd zijn worden daarmee rechtstreeks aangesproken op hun verantwoordelijkheid en geïnformeerd over de noodzakelijke stappen.

Uit de inventarisatie die is uitgevoerd door Companen blijkt dat gemeenten, afgezien van kindlocaties in gebouwen in eigen bezit, nog geen goed zicht hebben op de situatie bij kindlocaties. Sommige gemeenten geven aan dat door de coronacrisis organisaties als kinderdagverblijven en gastouderopvanglocaties nog niet door de GGD zijn geïnformeerd. Ook wordt de behoefte uitgesproken om kindlocaties in uiterste gevallen te kunnen dwingen om loden leidingen te vervangen.

In de brief van 2 juli 2020 was aangegeven dat de overheid zal stimuleren dat lood onderdeel gaat uitmaken van de reguliere inspecties van kindlocaties door de GGD'en.

De afgelopen periode hebben vertegenwoordigers van het ministerie van VWS en de Inspectie voor het Onderwijs, VNG, GGD GHOR Nederland en de Inspectie Leefomgeving en Transport overlegd over de mogelijkheid om het bestaande toezicht in te zetten om de vervanging van eventuele loden leidingen in kindlocaties te bespoedigen. Het blijkt gecompliceerder om dit te organiseren dan het kabinet van tevoren had ingeschat vanwege een beperkte aansluiting op de

huidige toezichtactiviteiten, beperkte aansluiting bij de huidige wet- en regelgeving en het feit dat het toezicht van de GGD en de Inspectie voor het Onderwijs zich niet richt op de eigenaren van de panden. Bij een inspectie van een kinderopvanglocatie kan nagegaan worden of een houder het risico van lood in drinkwater heeft onderkend en ondervangen door bijvoorbeeld alternatieven aan te bieden voor leidingwater, maar op grond van de Wet Kinderopvang kan niet worden afgedwongen dat een houder de loden leidingen vervangt. Het kabinet overlegt het komende jaar verder met deze en andere partijen over de beste werkwijze om te bevorderen dat eventuele loden leidingen op kindlocaties zo snel mogelijk worden vervangen.

c. **Koop**

In de koopsector is het beeld van Vereniging Eigen Huis nog steeds dat loden leidingen geen groot probleem lijken. Er komen niet veel klachten over binnen. De meeste loden leidingen zijn tijdens renovaties van badkamers en keukens in de loop der tijd al verdwenen. Vereniging Eigen Huis raadt bij oudere woningen en de oplevering van nieuwbouwwoningen een keuring aan.

Bij oudere woningen worden loden leidingen voor zover zichtbaar opgenomen als een aandachtspunt. Bij nieuwbouwwoningen adviseert Eigen Huis de leidingen goed door te spoelen in het begin.

Vereniging Eigen Huis en ook de NVM zien evenals in 2020 geen noodzaak om dit specifieke punt op te nemen in de koopakte. Het is al opgenomen op de lijst met mededelingen en die heeft ook juridische kracht.

d. **Huur**

In de brief van 2 juli 2020 is aangegeven dat de verhuurderskoepels actie hebben ondernomen richting hun leden en dat deze leden inventariseren waar nog loden leidingen aanwezig zijn.

Aedes

Aedes heeft de corporaties eind maart 2020 gevraagd om op de corporatiewebsites en in de huurdersbulletins aandacht te besteden aan de gevaren van lood in drinkwater in woningen van voor 1960 en huurders informatie te verschaffen of er te veel lood in de waterleidingen aanwezig zou kunnen zijn en hoe ze er achter kunnen komen of er nog loden leidingen zijn. Daarbij is tevens opgeroepen om bij gereede twijfel van ongeruste huurders risicogericht onderzoek te doen en zo nodig geaccrediteerde watertests te laten uitvoeren. Ook is op de website een bericht geplaatst⁹.

Aedes heeft voorts bij bericht van 6 juli 2020¹⁰ haar leden opgeroepen om met gebruikmaking van de uniforme communicatieboodschap hun huurders goed te informeren.

⁹ https://www.aedes.nl/artikelen/bouwen-en-energie/opdrachtgeverschap/kennisdelen/loden-leidingen.html?utm_source=Update&utm_campaign=d1b66c7812-EMAIL_CAMPAIGN_2020_03_27_07_24&utm_medium=email&utm_term=0_5051dad6c-d1b66c7812-143917381

¹⁰ <https://www.aedes.nl/artikelen/bouwen-en-energie/gezondheid-in-woningen/kabinet-verscherpt-norm-voor-lood.html>

In november 2020 en in maart 2021 is bij de leden geïnformeerd wat de stand van zaken is met betrekking tot loden leidingen. Het merendeel van de respondenten heeft aangegeven nader onderzoek naar de aanwezigheid van lood te hebben uitgevoerd. Negen corporaties gaven aan daadwerkelijk loden leidingen aangetroffen te hebben. In bijna alle gevallen gaat het om woningen in Amsterdam. De corporaties die loden leidingen hebben aangetroffen geven aan deze zo snel mogelijk te vervangen, de meeste binnen een paar weken. Alleen in Amsterdam Noord waar een hele wijk moet worden gesaneerd is vervanging niet direct te realiseren en duurt sanering naar verwachting tot 2022. Ymere en de AFWC er alles aan doen om de woningen die nu in beeld zijn gebracht zo snel mogelijk te saneren. De betreffende wijken in Amsterdam Noord worden grootscheeps aangepakt en alle beschikbare capaciteit wordt ingezet om zoveel mogelijk woningen zo snel mogelijk aan te pakken.

Het grootste deel van de corporaties geeft aan geen verzoeken gehad te hebben van huurders om een onderzoek uit te voeren. De overige corporaties krijgen sporadisch een verzoek van een huurder. De corporaties geven aan dat de verzoeken van huurders om onderzoek serieus genomen worden en er altijd gehoor aan gegeven wordt.

Het bezit van corporaties van voor 1960 is relatief beperkt. Daarnaast geldt dat corporaties gewoon zijn hun bezit iedere 20 à 25 jaar ingrijpend te renoveren, waarbij verouderde leidingen worden vervangen. Veel corporaties hebben dus op basis van hun onderhoudsprogramma's in het verleden kunnen uitsluiten dat er nog loden waterleidingen liggen. Tot slot wordt er bij mutatie technisch onderzoek verricht waarbij tevens wordt gelet op staat van de installaties.

IVBN

Afgelopen zomer heeft IVBN, de Vereniging van Institutionele Beleggers in Vastgoed, Nederland, een uitvraag gedaan onder de leden ten aanzien van loden leidingen in hun Nederlandse woningportefeuilles. 13 van de 16 IVBN-woningbeleggers hebben de enquête ingevuld. 7 van hen hebben geen woningen van voor 1960 in portefeuille. Van de overige hebben de meesten de inventarisatie van loden leidingen afgerond of zo goed als afgerond. Een enkeling verwacht tot eind 2022 nodig te hebben. Inventarisatie heeft deels plaatsgevonden via desk research, deels via visuele inspecties of watertesten.

Wanneer loden leidingen worden aangetroffen, dan betreft dit enkele tot enkele tientallen woningen per verhuurder. Huurders worden aangeschreven na het aantreffen van lood.

In een enkel geval zijn huurders slecht te bereiken of werken zij niet mee met de inventarisatie, dat heeft ook gevolgen voor het tempo van saneren. Voor appartementen in VvE's is men daarnaast afhankelijk van medewerking van VvE's. Soms ligt de oorzaak van een verhoogde loodwaarde bij het eigendom van een andere partij (zoals een watermeter).

Sanering van de aangetroffen loden leidingen heeft al plaatsgevonden of vindt uiterlijk in 2022 plaats, in sommige gevallen is dit echter wel afhankelijk van de medewerking van derden (zie hiervoor).

Vastgoed Belang

Vastgoed Belang heeft begin februari 2020 een ledenbericht uitgestuurd met een enquête en een oproep te controleren op loden leidingen en deze waar nodig te vervangen. Vervolgens is in het digitale ledenblad van mei 2020, juli 2020 en maart 2021 aandacht besteed aan het onderwerp loden leidingen. In maart 2021 is er een oproep gedaan aan de leden om te reageren op het onderwerp. Vastgoed Belang staat volop in contact met de gemeente Amsterdam over de aanpak aldaar.

Vastgoed Belang krijgt weinig vragen van de leden over dit onderwerp. Wanneer verhuurders vragen hoe zij moeten omgaan met de vraag van een huurder als deze vermoedt dat er teveel lood in het water aanwezig is, dan wordt geadviseerd een watermeting te doen, en wanneer hieruit blijkt dat er inderdaad teveel lood in het water aanwezig is de loden leidingen te vervangen.

De gemeente Amsterdam geeft aan dat in de zomer van 2020 alle circa 24.000 particuliere verhuurders in Amsterdam een brief van de gemeente hebben ontvangen om hen te wijzen op de risico's van loden leidingen voor hun huurders en hen aan te sporen tot actie. In een enquête op de website van de gemeente Amsterdam gaf het merendeel van de respondenten aan geen loden leidingen te hebben dan wel bereid te zijn onderzoek te doen en tot sanering over te gaan. Een aantal verhuurders gaf evenwel aan geen onderzoek te willen doen en/of geen loden leidingen te willen vervangen. In de praktijk blijkt ook dat niet alle verhuurders loden leidingen actief opsporen, sommigen acteren enkel op klachten.

Clausule in modelhuurcontract

In de brief van 2 juli 2020 was aangegeven dat IVBN en Vastgoed Belang onderzoeken of in het ROZ-modelcontract woonruimte een bepaling kon worden opgenomen waarmee huurders bij aangaan van het contract worden geïnformeerd over de mogelijke aanwezigheid van loden leidingen.

Naar aanleiding van het tweeminutendebat over acties lood in drinkwater van 20 mei jl. is de motie van de leden Boulakjar en Grinwis¹¹ aangenomen, waarin de regering wordt verzocht om de Kamer over de voortgang van deze modelbepaling op de hoogte te houden en indien deze niet voor het einde van 2021 gereed is, over te gaan tot een verplichting om bij kennis van aanwezigheid van loden leidingen dit te melden bij nieuwe huurders.

Ik heb uw Kamer destijds toegezegd¹² hierop terug te komen in deze voortgangsrapportage.

De werkgroep die zich bezig houdt met de ROZ Huurovereenkomst Woonruimte en de bijbehorende handleiding heeft het onderwerp loden leidingen verwerkt in

¹¹ ID-nummer 201711 Kamerstukken II 2020/2021, 27 625, nr. 535

¹² ID 204416

een nieuwe modelbepaling die onlangs is gepubliceerd en –via de website van de ROZ- aan de gebruikers van de ROZ Huurovereenkomst Woonruimte ter beschikking wordt gesteld.

Huurcommissie

Al geruime tijd geldt een te hoge loodwaarde als een gebrek, dat de verhuurder moet herstellen. Huurders kunnen hun verhuurder verzoeken dit gebrek te herstellen, en als hij dit nalaat kunnen zij de zaak voorleggen aan de Huurcommissie of rechter. Zij kunnen zich hierbij laten ondersteunen door huurteams of organisaties zoals !WOON.

Media-aandacht heeft het afgelopen jaar bijgedragen aan een nieuwe bewustwording van de problematiek van lood in drinkwater. Een te hoge inname van lood in drinkwater brengt gezondheidsrisico's met zich mee. In de brief van 2 juli 2020 is vermeld dat aan de Huurcommissie is gevraagd om de formulering van het gebrek over lood in drinkwater aan te passen, de bewijslast bij zichtbare loden leidingen om te draaien, te verwijzen naar de correcte meetmethode en de verlaagde norm van 5 microgram lood per liter drinkwater over te nemen.

De Huurcommissie heeft deze aanpassingen verwerkt in het gebrekenboek. Het aangepaste beleid geldt sinds 1 juli 2021. Voor huurders betekent dit dat hun huur tijdelijk kan worden verlaagd als hun woning zichtbaar loden leidingen heeft, of als een meting door een erkend laboratorium aantoont dat er een overschrijding is van de norm van 5 microgram lood per liter drinkwater. Dit mag vooralsnog ook een stagnatiemeting zijn.

De Huurcommissie heeft in de periode 2020-2021 154 zaken behandeld over tot dit onderwerp, waarvan 50 dossiers inhoudelijk zijn afgedaan. Door vertraging hebben sommige zaken wat langer geduurd.

Inmiddels is echter diverse malen een huurverlaging tot 40% van de huur uitgesproken, wanneer een verhuurder ondanks een verzoek van de huurder de loden leidingen niet saneerde.

Deze uitspraken hebben een belangrijke uitstralingswerking: een verhuurder zal het naar verwachting minder snel op een zaak bij de Huurcommissie laten uitlopen.

Daarbij komt dat huurders met ingang van het nieuwe beleid niet langer een watertest hoeven te laten doen als loden leidingen zichtbaar zijn. De loden leidingen gelden als gebrek, tenzij de verhuurder aantoont dat de loodwaarde van het water desalniettemin onder de maximale loodwaarde ligt, wat vrijwel niet of nooit het geval zal zijn wanneer loden leidingen gebruikt worden voor het drinkwater.

e. Overheidsgebouwen

Rijksvastgoedbedrijf

In de brief van 2 juli 2020 werd aangegeven dat het Rijksvastgoedbedrijf het eigen bezit m.i.v. 2020 saneert.

Het Rijksvastgoedbedrijf beheert ongeveer 1500 Rijks- en Defensiegebouwen met een bouwjaar van voor 1960. Bij alle gebouwen hebben inmiddels inspecties naar loden leidingwaterinstallaties plaatsgevonden. Bij vijf gebouwen is lood aangetroffen. De saneringstrajecten lopen hier en deze zullen naar verwachting 1^e kwartaal 2022 zijn afgerond.

Gemeentelijk bezit

In de brief van 2 juli 2020 werd aangegeven dat de VNG alle gemeenten stimuleert om het eigen bezit te onderzoeken en waar nodig te saneren. De VNG heeft de gemeenten geïnformeerd via de webpagina van de VNG en LinkedIn, via enkele digitale netwerken (VNG fora = platforms van digitale kennisnetwerken van gemeenten vanuit de VNG) en via de nieuwsbrieven op Bouw/VTH (kwartaal-update Q1/Q2/Q3).

In de brief die mijn voorganger aan gemeenten heeft gestuurd is nogmaals aangedrongen op het saneren van het eigen gebouwbezit van gemeenten.

Uit onderzoek blijkt dat driekwart van de ondervraagde gemeenten voor wat betreft het gemeentelijke gebouwbezit een goed beeld heeft van de aanwezigheid van loden leidingen. Op basis van wat de gemeenten hebben doorgegeven zijn er nog zo'n 110 gebouwen in het gemeentelijke bezit waar nog loden leidingen aanwezig zijn. Wanneer er in het afgelopen jaar onderzoek is gedaan naar de aanwezigheid van loden leidingen in gemeentelijk bezit, dan is er in zo'n 3% van de gebouwen lood aangetroffen. De aangetroffen leidingen zijn nog niet allemaal ingepland voor sanering.

Bij de gemeente Amsterdam zijn alle 442 gebouwen van voor 1960 in eigendom/beheer van de gemeente onderzocht. In circa 5,7% van de onderzochte gebouwen zijn loden leidingen aangetroffen en gesaneerd.

In het geval dat gemeenten iets missen voor een succesvolle aanpak dan is dat capaciteit en financiën.

De VNG zal aandacht blijven vragen voor het vervangen van loden leidingen in het gemeentelijke bezit. Het is van belang dat in elk geval bijvoorbeeld middels onderzoek of een meting duidelijk is waar zich nog loden leidingen bevinden zodat waar nodig tijdelijke maatregelen getroffen kunnen worden in afwachting van sanering.

f. Loden distributie- en aansluitleidingen van drinkwaterbedrijven

In de brief van 2 juli 2020 is aangegeven dat de drinkwaterbedrijven streven naar voltooiing van de sanering van het distributienetwerk (distributie- en aansluitleidingen) binnen 2 jaar. Vewin heeft KWR gevraagd een onderzoek te doen naar de stand van zaken bij de tien drinkwaterbedrijven. Het rapport¹³ bied ik u hierbij aan.

¹³ Zie bijgevoegde KWR-rapport 'Monitoren loden leidingbestand in Nederland - voortgangresultaten verwijderen loden leidingen door de Nederlandse drinkwaterbedrijven'

Uit het onderzoek blijkt dat alle waterbedrijven de loden distributieleidingen, voor zover deze aanwezig waren, verwijderd hebben. Vijf waterbedrijven geven aan distributieleidingen van onbekend materiaal te hebben, die een aanvullende beoordeling nodig hebben om lood uit te kunnen sluiten. Deze leidingen van onbekend materiaal hebben een totale lengte van ongeveer 4.300 meter.

Ook volgt uit de analyse dat er ca. 1.700 geregistreerde aansluitleidingen van lood zijn, en dat ongeveer 23.000 aansluitleidingen een aanvullende beoordeling nodig hebben om lood in voldoende mate uit te kunnen sluiten. Brabant Water, Evides, PWN, Vitens en Waterbedrijf Groningen verwachten de loden aansluitleidingen op 1 juli 2022 verwijderd te hebben. Dunea, Waternet en WML geven aan dit voor zover mogelijk al gedaan te hebben. Oasen en WMD melden dat dit voor hen niet van toepassing is, zij gaan ervan uit dat alle loden aansluitleidingen al verwijderd zijn. Eind 2021 heeft KWR opnieuw een onderzoek uitgevoerd, om de voortgang te peilen.

3. Meetmethode

In de brief van 2 juli 2020 is aangegeven dat een meetmethode is ontwikkeld voor de ontdekking van loden leidingen. Voor deze stagnatiemethode had RIVM een bemonsteringsstrategie opgesteld, die op 16 april 2020 op de website van het RIVM is gepubliceerd¹⁴. Metingen volgens deze stagnatiemethode waren ook betaalbaar beschikbaar in de markt. De stagnatiemethode meet de loodwaarde na minimaal zes uur stilstand, wanneer deze maximaal is. Op die manier kunnen loden leidingen het best worden ontdekt.

Helaas is gebleken dat sommige geaccrediteerde bedrijven ook verkeerde metingen uitvoeren, zoals doorstroommetingen, waardoor bewoners soms ten onrechte menen veilig drinkwater te drinken. Het is van belang dat bij opdrachtverlening voor een meting gevraagd wordt naar een meting conform de strategie van RIVM. In de uniforme communicatieboodschap zal hieraan nog aandacht besteed worden.

In andere gevallen is gebleken dat met de stagnatiemethode ook wel verhoogde loodwaarden gevonden worden terwijl er geen loden leidingen vindbaar zijn. In dat geval is er soms sprake van koppelstukjes, kranen of perlators die lood afgeven. Bij een norm van 5 microgram/L zal het zich nog vaker voordoen dat die waarde overschreden wordt zonder dat er loden leidingen zijn.

De norm uit de drinkwaterregelgeving heeft eigenlijk betrekking op de gemiddelde blootstelling. Deze wordt het best benaderd met de zogenoemde proportionele bemonstering, maar dit is een bewerkelijke methode die beperkt beschikbaar is. Vorig jaar is al aangegeven dat onderzoek gedaan wordt naar een eenvoudiger methode om de gemiddelde loodbelasting aan een tappunt te bepalen. En dat in

¹⁴ Memo Advies monsternamestrategie opsporen loden leidingen, zie <https://www.rivm.nl/documenten/memo-advies-monsternamestrategie-opsporen-loden-leidingen>

afwachting van de onderzoeksresultaten gezocht zou worden naar een praktische werkwijze voor de korte termijn.

Er zijn de afgelopen tijd diverse onderzoeken gedaan om methoden vast te stellen waarmee eenduidig bepaald kan worden of het drinkwater op een locatie voldoet aan de normwaarde van 10 microgram per liter (die volgens de planning per 1 januari 2023 verlaagd wordt naar 5 microgram per liter). De door de drinkwaterbedrijven gehanteerde Random daytime methode (die wordt gehanteerd om een indruk te krijgen van het loodgehalte in het distributiegebied) is daarvoor niet geschikt. De door het RIVM ontwikkelde stagnatiemethode is bedoeld om loden leidingen op te sporen, en is dus ook niet geschikt voor de bepaling van de gemiddelde waarde. De zogeheten proportionele meetmethode geeft wel een goed beeld, maar is veel te duur en omslachtig om op grote schaal in de praktijk te gebruiken. Ook de door KWR in het afgelopen jaar ontwikkelde modelmatige benadering, waarvan verwacht werd dat deze voor de korte termijn soelaas zou kunnen bieden¹⁵, is vooralsnog niet geschikt voor toepassing in de praktijk.

Het ministerie van IenW laat het RIVM daarom in 2022 een onderzoek doen naar de methodes die worden gebruikt in België, Duitsland en Canada, om op basis van expert judgement te komen tot een praktisch bruikbare en voldoende betrouwbare methode.

Voor de korte termijn wordt aangeraden om voor de bepaling van het loodgehalte van het drinkwater toch de stagnatiemethode te gebruiken. Ook de Huurcommissie staat de stagnatiemethode toe voor de meting van het loodgehalte van het drinkwater.

4. Nieuwe leidingen/materialen/producten

In de brief van 2 juli 2020 is aangegeven dat in de herziene Drinkwaterrichtlijn geharmoniseerde gezondheidskundige vereisten voor materialen en producten die in contact komen met drinkwater zijn opgenomen. Het huidige systeem voor de beoordeling en certificering in Nederland moet worden omgezet naar een Europees systeem. Hiervoor zal de Regeling materialen en chemicaliën drink- en warm-tapwatervoorziening en de organisatiestructuur aangepast worden. Er zijn verschillende uitvoerings- en gedelegeerde handelingen van de Europese Commissie voorzien, die uiterlijk op 12 januari 2024 en 12 januari 2025 worden vastgesteld. Tot die tijd blijft het nationale systeem en regelgeving van kracht. In samenwerking met de ministeries van BZK, VWS, ILT en NVWA worden door IenW de verplichtingen die voortvloeien uit Verordening (EU) 2019/1020 verder uitgewerkt en het markttoezicht bevestigd. Ongewijzigd blijft dat alle producten die in contact komen met drinkwater (zoals kranen en distributieleidingen) moeten zijn beoordeeld en gecertificeerd, zodat duidelijk is dat wordt voldaan aan de hygiënische vereisten. Alleen goedgekeurde en gecertificeerde producten mogen worden toegepast in het drinkwaterdistributiesysteem van inname tot tap. Via het

¹⁵ Zie bijgevoegde KWR-rapport 'Model van drinkwaterinstallatie geeft inzicht in betekenis van lood, gemeten aan de keukenkraan'

de Drinkwaterregelgeving en de Bouwregelgeving blijft dit van toepassing op respectievelijk installaties buiten gebouwen en binnen gebouwen. ILT blijft toezichthouder op het gebruik van gecertificeerde materialen en producten buiten gebouwen, de gemeenten binnen gebouwen. Vooralsnog is dat het Kiwa-Watermark of certificaten die gelijkwaardig zijn verklaard. Vooralsnog is ongewijzigd dat uiterlijk drie maanden na ingebruikname de uitloging maximaal 5 microgram per liter mag bedragen. Daarom blijft een tijdelijk doorspoeladvies bij nieuwe installaties en kranen onontbeerlijk.

In de brief van 2 juli 2020 werd ook melding gemaakt van de aanstaande verlaging van diverse normen voor de afgifte van lood door voedselcontactmaterialen (verpakkingen en gebruiksartikelen: bestek, servies en keukenapparaten als koffiezetmachines en waterkokers). Het concept van de nieuwe Nederlandse norm voor de afgifte aan voedsel van lood door metalen voorwerpen (van 100 microgram naar 10 microgram per kg/liter voedsel) zal naar verwachting op 1 april 2022 in werking treden. Het voorstel is het Regulier Overleg Warenwet gepasseerd en is inmiddels genotificeerd in Brussel. De nieuwe Europese norm voor afgifte van lood voor keramiek (aardewerk) heeft - door ontwikkelingen rond Covid - vertraging opgelopen. Het is daardoor onzeker of de Europese Commissie de nieuwe bepalingen zoals gepland in het tweede kwartaal van 2022 kan publiceren.

De Gezondheidsraad merkte in haar advies op dat de metaalconcentraties in water uit apparaten als waterkokers, koffiezetmachines en heetwaterkranen beter onderzoek behoeft. In de brief van 2 juli werd dergelijk onderzoek al aangekondigd. Inmiddels zijn de resultaten van het onderzoek naar waterkokers en koffiezetmachines bekend. Een factsheet van de NVWA over deze resultaten treft u aan als bijlage bij deze brief. De metaalconcentraties van het water uit deze apparaten blijken allemaal aan de wettelijke norm te voldoen. De loodconcentraties bleven ook onder de voorgestelde nieuwe afgiftenorm van 10 microgram per liter. Over een vervolgtraject, waarin heetwaterkranen en plintboilers worden meegenomen, vindt nog overleg plaats.